

İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy

İSTİKLÂL MARŞI'NIN KABÛLÜNÜN 101. YILI VESİLESİYLE

Editörler
MUHAMMED EMİN YILDIZLI
AHMET ÜSTÜNER

İSTANBUL, 2022

İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy

İSTİKLÂL MARŞI'NIN KABÛLÜNÜN 101. YILI VESİLESİYLE

Editörler
MUHAMMED EMİN YILDIZLI
AHMET ÜSTÜNER

DOĞU KÜTÜPHANESİ

İSTİKLÂL MARŞI'NIN KABÛLÜNÜN 101. YILI VESİLESİYLE

İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy

Editörler: MUHAMMED EMİN YILDIZLI - AHMET ÜSTÜNER

Yayın Yönetmeni
Erol Cihangir

Redaktörler
Emine Temel Alemdar (Dr.) - Emre Kurban (Arş. Gör.)

Kapak Kompozisyon
Ahmet Şimşek

Kapak Grafik
Ahmet Yanar

Mizanpaj
Atilla Ceylan

Armağan Seri No: 7
Doğu Kütüphanesi: 217
1. Baskı, 2022 İstanbul

Ofset Baskı
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
Beytepe Yolu, No: 3 Çankaya/ Ankara
Tel: +90 (312) 266 44 10
Matbaa Sertifika No: 46519

© Bu kitabın bütün yayın hakları Kültür Bakanlığı Telif Hakları Mukavelesi gereği Doğu Kütüphanesi yayınevine aittir.

Sertifika No: 52736

MİLLETLERARASI NEŞRİYAT NUMARASI
ISBN: 978-605-71733-2-4

DOĞU KÜTÜPHANESİ
Alemdar Mah. Çatalçeşme Sk. Meriçli Apt.
No: 44 Kat: 3 Cağaloğlu/İstanbul Tel: (0.532) 494 14 60
web: www.dogukutuphanesi.com
e-mail: bilgi@dogukutuphanesi.com

İçindekiler

Ön Söz / 7

Giriş / 9

Türkiye Türkçesindeki Arapçadan Ödünçleme Sözcüklerde Yer Alan Ayın (ع) Sesinin Durumu: Safahat Örneklemi / 13
Ertuğrul Alemdar

Mehmet Âkif'in Şiir Dilinde Kavram Alanları Açısından Deyimler ve İfade Usulleri: Âsım Örneği / 39
Emine Temel Alemdar

Ortaokul Öğrencilerinin İstiklal Marşı ile İlgili Metaforik Algılarının İncelenmesi / 53
Murat Ateş

Türk Runik Harfli Kağanlık Yazıtları'ndan İstiklal Marşı'na / 67
Selin Bayrak

Gür Ses ve Umutlardan Hüzün Dolu Mısralara: Gölgeler Kitabı / 81
Muhittin Doğan

Millî Mücadele Arefesinde Sebilürreşâd Dergisi / 99
Güngör Göçer

Milliyetçiler Derneğinin Düzenlediği Mehmet Âkif Ersoy'u Anma Toplantılarına Dair Dikkatler / 135
Hakan Soydaş

Mehmet Âkif Ersoy'da Spiritual Etymon / 151
Şamil Yeşilyurt

Mehmet Âkif'in Safahat'ında Stilistik Ögeler / 163
Hüseyin Yıldız, Yasemin Yazıcı, Hakan Güler

Bağımsız Türk Devletlerinin Millî Marşlarında Vatan Kavramı / 195
Muhammed Emin Yıldızlı

Ulusal Marş ve Semboller: Balkan Ülkeleri ve Türkiye Örnekleri Üzerine Karşılaştırmalı ve Kuramsal Bir İnceleme / 217
Murat Yümlü

Ön Söz

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hür ve müstakil bir devlet olduğunu gösteren sembollerden biri olan, Millî Mücadele ruhunu yansıtan, mücadele ateşini tutuşturan İstiklâl Marşı'nın, millî marş olarak kabulünün 101. yılını idrak ediyoruz. Millî birlik ve bağımsızlığımızı en güzel şekliyle ifade eden İstiklâl Marşı, karamsarlığa düşmüş gönüllere bir uyanışı telkin eden, ülkenin kurtuluşa, felaha ve refaha kavuşacağı müjdesini veren bir metindir. Bu muhteşem metnin sahibi olan Mehmet Âkif, millî benliği inşa eden, bütün fertleri bağlayıcı görüşleri ve fikirleri ile hem bir şair hem de bir mütefekkir olarak Türk milletinin varlık ve yaşama sebebi olan inancını, düşüncesini ve millî değerlerini temsil eden mümtaz bir şahsiyettir.

Bütün hayatını inancı ve düşüncesi uğruna vakfeden, inandığı değerleri yaşamaya, tebliğ etmeye adayan ve o uğurda mücadeleden geri durmayan Âkif'in, şair ve mütefekkir kişiliği ile yeniden keşfedilmesi, anlaşılması ve her açıdan tahlil edilmesi hiç şüphesiz ki elzemdir. Osmanlı Devleti'nin çöküş ve çözülüş sürecini görmüş ve yaşamış olan Mehmet Âkif'in hayatı, gerek fiilleri ile gerekse milletine inanç, düşünce, mesuliyet duygusu aşılayan şiirleri ve yazılarıyla destansı bir mücadele şeklinde yaşanmıştır. Ülkesi ve milleti için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan Âkif, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde mebus olarak görev yapmış yine meclis bünyesinde oluşturulan irşad heyetinde yer alarak Anadolu'yu adım adım dolaşmıştır. Cephelerde irad ettiği konuşmalarla askerlerimizi yüreklendirmiş, mücadele azmini kuvvetlendirerek Millî Mücadele aleyhine oluşturulan menfi propagandalara set çekmiştir.

Ülkenin pek çok bölgesinin başta Yunanlar olmak üzere Fransızlar, İngilizler ve İtalyanlar tarafından işgal edildiği, halkın umudunu yitirdiği bir ortamda Mehmet Âkif, İstiklâl Marşı gibi cesaret ve maneviyat kaynağı olan bir metni kaleme alarak bütün millete inanç ve ümit aşılamış, Millî Mücadele'yi böyle muhteşem bir metinle taçlandırmıştır. Hürriyet ve istiklal mücadelesinde milletin inancını, ruhunu ve düşüncesini en güzel hâliyle anlatan, ülkenin en zorlu günlerinde felaket ve ıstırabın bütünüyle Anadolu coğrafyasını kapladığı bir süreçte, hür ve mert bir sesle ortaya çıkan Âkif, "Korkma!" diye

başlayan marşı ile yok olup bitti sanılan bir milletin esaretten kurtulup hürriyet ve istiklaline kavuşmasına zemin hazırlamıştır. Kurtuluş ve zafere olan inancıyla kaleme aldığı İstiklâl Marşı'nda milletinin varisi olduğu değerlerin farkına varılmasını sağlamış; azim ve kararlılıkla kalkışılan istiklal mücadelesinde zaferin Allah'ın vaadi olarak er ya da geç tahakkuk edeceğine bütün milleti inandırmıştır.

Nihayet İstiklâl Marşı yazılıp Büyük Millet Meclisi'ne gönderilmesi, 1 Mart 1921 tarihinde millî marş olarak kabulünün görüşüldüğü oturumda ilk kez okunmuş, her kıtada alkışlarla kesilmiştir. Oturum süresince meclise hâkim olan coşku ve heyecan milletin teslim olmadığını göstermiştir. Meclisin böyle bir metni istiklal marşı olarak kabul etme arzusu, çabası, siyaseten varlığını ortaya koyma ve kendi geleceğiyle ilgili kararları kendisinin vereceğini âleme ilan etme azminin yansımasıdır. Böylesine yüce duyguları, düşünceleri harekete geçiren İstiklâl Marşı, milletin vekilleri nezdinde sahip olunan istiklal ve hürriyet duygusunun derinliğini, sahip olunan kararlılığın vüs'at ve azametini göstermektedir. 12 Mart 1921 tarihinde başta Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Gazi Mustafa Kemal ve ilk meclisteki mebuslar tarafından büyük bir heyecan ve coşku içinde alkışlarla kesilerek tekrar tekrar dinlenen ve kabul edilen İstiklâl Marşı, şair ve mütefekkir Mehmet Âkif'in milletine en aziz ve kıymetli hediyesidir.

Hazırlanan bu armağan kitabının, İstiklâl Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'un Türk milletine hizmetlerine karşı, akademimizin ve milletimizin bir nebze de olsa teşekkür borcunun bir nişanesini olduğunu düşünmekteyiz. Kitabın yayımlanması için teşvik ve katkılarından dolayı Sayın İstanbul Üniversitesi Rektörümüz Prof. Dr. Mahmut Ak'a, Sayın Rektör Yardımcımız Prof. Dr. Haluk Alkan'a teşekkürlerimizi sunarız. Esere makaleleriyle katkı sağlayan hocalarımıza, titiz ve dikkatli okumalarıyla makaleleri değerlendiren hakemlerimize, emeği geçen mesai arkadaşlarımıza ve Erol Cihangir Bey şahsında Doğu Kütüphanesi Yayınevi mensuplarına müteşekkir olduğumuzu ifade etmekten onur duyarız.

Ahmet Üstüner
Muhammed Emin Yıldızlı

Giriş

Türk milletinin tarihinden aldığı güçle içinde bulunduğu zorlu şartlardan kurtularak Millî Mücadele'den zaferle çıkacağının beyanı olan ve İstiklâl Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy tarafından kaleme alınan İstiklâl Marşı'mızın kabulünün 101. yılı kutlu olsun.

Kuruluşunun 100. yılına doğru şanla, şerefle her gün daha da güçlenerek ilerleyen Türkiye Cumhuriyeti, bu günlere kadar kendisine değer katan hiçbir gelişmeyi unutmamıştır. Bu açıdan Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda, Meclis Başkanı ve tüm siyasi partilerin ortak önergesiyle 2021 yılı "İstiklâl Marşı Yılı" olarak kabul edilmiştir.

Bu vesileyle İstanbul Üniversitesi bünyesinde birçok bilimsel ve kültürel etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu etkinliklerin yanında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'nün destek ve teşvikleriyle "İSTİKLÂL MARŞI VE MEHMET ÂKİF ERSOY (İSTİKLÂL MARŞI'NIN KABULÜNÜN 101. YILI VESİLESİYLE)" isimli bir armağan kitap da akademisyenlerin katılımıyla yayına hazırlanmıştır.

Armağan kitabı Ertuğrul Alemdar'ın "Türkiye Türkçesindeki Arapçadan Ödünçleme Sözcüklerde Yer Alan Ayın (ع) Sesinin Durumu: Safahat Örneklemi" başlıklı makalesiyle başlamaktadır. Alemdar, Arapçadan ödünçleme kelimelerde yer alan "ayın (ع)" sesinin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarının fonetik bağlamda nasıl şekil aldığını Mehmet Âkif'in Safahat adlı eserinden yola çıkarak tespit etmeye çalışmıştır. Alemdar, ön, iç ve son seste tezahür eden bu ses olaylarını ayrı ayrı alt başlıklar hâlinde ve Arap harfli yazımları ile sözlük anlamlarını da göstermek suretiyle açıklamış, ortaya çıkan sonuçların da istatistikî değerlendirmesini yapmıştır. Ayın sesi, söz başında kullanım sıklıklarına göre sırasıyla "a-, ı-, i-, ö-, u-, ü-", söz içinde "Ø, -a-, -e-, -i-, -u-, -y-" ve söz sonunda da "h-, Ø" gibi ses olaylarına uğramış ve Türkiye Türkçesindeki bugünkü şekillerine kavuşmuştur.

Emine Temel Alemdar, "Mehmet Âkif'in Şiir Dilinde Kavram Alanları Açısından Deyimler ve İfade Usulleri: Âsım Örneği" başlıklı makalesiyle

Âkif'in Safahat'ındaki altıncı kitapta gelecek gençliğin temsilcisi olarak düşünülen Âsım'ı dil ve üslup açısından incelerken eserin deyimleri üzerine yoğunlaşan bir çalışma ortaya koymuştur. Böylelikle Âkif'in Türkçenin ifade gücünü, dili işlek ve anlaşılır bir biçimde nasıl kullandığını, Âkif'in günlük dilde kullandığı ifadelerden, argolardan, ağız özelliklerinden ve özellikle deyimlerden hareketle ortaya koymuştur.

Metaforik ifadelerin zihinsel süreçlerin bir ürünü olarak ortaya çıktığını, yapmış olduğu literatür taramasıyla ortaya koyan Murat Ateş, "Ortaokul Öğrencilerinin İstiklâl Marşı ile İlgili Metaforik Algılarını İncelenmesi" başlıklı çalışmasında ortaokul öğrencilerinin İstiklâl Marşı'na yönelik metaforik algılarını tespit edip yorumlamıştır. Araştırma yapılan guruptan elde edilen veriler doğrultusunda 80'i farklı olmak üzere toplam 99 adet metafor tespit eden Ateş, öğrencilerin İstiklâl Marşı'nı coşku veren bir marş olarak gördüklerini ifade etmektedir.

Orhun Abideleri ve İstiklâl Marşı'ndaki ortak kavramlardan hareketle çalışmasını temellendiren Selin Bayrak, "Türk Runik Harfli Kağanlık Yazıtları'ndan İstiklâl Marşı'na" başlıklı makalesi ile her iki metnin de ortak hareket noktasının 'millet' olduğuna değinmiştir. Araştırmacı, cesaret ve kahramanlık, düşman ve düşmana karşı Türk milletine verilen öğüt, bağımsızlık ve varoluş gibi her iki metinde de ortak olan kavramların Türk milletinin değişmeyen karakter özelliklerinden olduğunu bu çalışmasıyla ortaya koymuştur.

Safahat'ın son bölümü olan 'Gölgeler' üzerinde çalışmasını kurgulayan Muhittin Doğan, makalesini "Gür Ses ve Umutlardan Hüzün Dolu Mısralara: Gölgeler Kitabı" başlığı ile tanımlamaktadır. Bu bölümde Âkif'in ruh dünyası içerisinde hesaplaşmaya girdiğini düşünerek, Safahat'ın diğer bölümlerine göre bu bölümün daha karamsar bir hava taşıdığını tespit etmiştir. Araştırmacı bu çalışmasında Gölgeler bölümünden hareketle Âkif'in dramının arka planını netleştirmeye çalışmıştır.

"Millî Mücadele Arefesinde Sebilürreşâd Dergisi" makale başlığıyla Sebilürreşâd'ın yayın politikasının inceleyen Güngör Göçer'in çalışmasında, araştırma üç ana başlık altında, Sebilürreşâd'ın kuruluş aşaması, Mütareke döneminde Sebilürreşâd ve Mütareke döneminde Sebilürreşâd'da ele alınan konular değerlendirilmiştir. Sebilürreşâd'da ele alınan konular alt başlığında

ise dönem şartları için önemli olduğu düşünülen ve üstünde hassas bir düşünüşün sergilenmesi gereken konular da Ermeni Meselesi, Hint Müslümanları, İzmir'in İşgali, Manda Meselesi, Bolşeviklik, Millî Birlik ve Beraberliğin Sağlanması ve Önündeki Engeller şeklinde alt başlıklar hâlinde incelenmiştir. Araştırmacı bu çalışmasıyla derginin Millî Mücadele sürecine katkısını yayın politikalarıyla ortaya koymaya çalışmıştır.

Âkif'e yönelik ideolojik tartışmalardan hareketle araştırmasında literatür karşılaştırması yapan Hakan Soydaş, kaleme aldığı "Milliyetçiler Derneğinin Mehmet Âkif Ersoy'u Düzenlediği Anma Toplantılarına Dair Dikkatler" adlı makalesiyle 1953 yılında İstanbul merkezli olarak kurulan Milliyetçiler Derneği'nin Âkif'e yönelik yapmış oldukları toplantıları ve bu toplantılar sonucunda ortaya çıkan çalışmaları değerlendirmiştir.

Şamil Yeşilyurt "Mehmet Âkif Ersoy'da Spiritual Etymon Olarak Çalışma Azmi ve Tembellik" başlıklı araştırmasında çok yönlü bir sanatçı olan Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerini Leo Spitzer'daki "spiritual etimon" kavramına göre değerlendirmiş ve bu çalışmada odak noktası olarak çalışma azmi ve tembelliği seçilmiştir. Bu kavrama göre sanatçının pek çok eserinde aslında ortaya koymak istediği temel bir tez vardır. Bu amaç etrafında çeşitli temalar, olaylar, kişiler üzerinden örneklendirme yapılarak verilmek istenen esas düşünce yapısı inşa edilir. Bu bağlamda Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerindeki sembolik yapının ve anlam evreninin çalışma ve tembellik odak noktasında çözümlenmesi, çalışmanın esasını oluşturmaktadır.

Mehmet Âkif'in şiirlerini stilistik bakımdan değerlendiren Hüseyin Yıldız, Yasemin Yazıcı ve Hakan Güler "Mehmet Âkif'in Safahat'ında Stilistik Ögeler" başlıklı çalışmalarında, çok sayıda paralelizm, yineleme ve önceleme örneğini Âkif'in şiirlerinden yola çıkarak tespit etmişlerdir. Araştırmacılar, yapmış oldukları bu çalışmayla Âkif'in zihin dünyasını dil, gramer vb. hususlar bakımından aydınlatmaya çalışmışlardır.

M. Emin Yıldızlı "Bağımsız Türk Devletlerinin Millî Marşlarında Vatan Kavramı" başlıklı makalesi ile bağımsız Türk devletlerinin millî marşlarında ortak vatan algısını araştıran çalışmasında, marşlarda geçen ortak kavramlardan hareketle tespit etmiştir. Tespit ettiği kelimeleri arkaik ve güncel bir şekilde ele alan Yıldızlı, bu kelimeler çerçevesinde gelişen metaforları da

göstererek çalışmasında Türk'ün kültürel hafızasındaki ortaklığa dikkat çekmektedir.

Murat Yümlü "Ulusal Marş ve Semboller: Balkan Ülkeleri ve Türkiye Örnekleri Üzerine Karşılaştırmalı ve Kuramsal Bir İnceleme" başlıklı çalışmasında, Balkan ülkeleri (Osmanlı Devleti'nden ayrılan Balkan krallıklarını kapsayacak şekilde) ve Türkiye özelinde millî marşlar ve sembollerine yönelik karşılaştırmalı bir araştırma hazırlamıştır. İki yönlü bir araştırma ortaya koyan Yümlü, ilk olarak ulusal marşlar tanımına yer vermiş, marşların hangi temalar etrafında biçimlendiklerini tespit etmiştir. İkinci olarak daha çok güftede saklı olduğunu düşündüğü semboller ışığında ulusal marşların genel çerçevesini bahsi geçen ülkelere göre değerlendirmiştir.

İstiklâl Marşı'nın kabulün 101. yılı münasebetiyle hazırlanan bu eserin, İstiklal şairimiz Mehmet Âkif'in ve Millî Marşımızın yeniden, farklı yönlerden yorumlanıp anlaşılmasına katkı sağlamasını ve millî ruhun yaşatılmasına vesile olmasını temenni eder, Millî şairimiz Mehmet Âkif ile birlikte Millî Mücadele'deki kahramanlarımızı, gazilerimizi ve şehitlerimizi bir kez daha hürmetle, minnetle ve rahmetle yad ederiz.

Muhammed Emin Yıldızlı
Ahmet Üstüner

Mehmet Âkif'in Şiir Dilinde Kavram Alanları Açısından Deyimler ve İfade Usulleri: Âsım Örneği

Emine Temel Alemdar*

Giriş

Vatan şairi ve millî şair olarak bilinen Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936), 20. yüzyıl Türk edebiyatının en önemli temsilcileri arasında yer almaktadır. Mehmet Âkif denildiğinde akla ilk olarak *Safahat* başlığı altında yayımladığı şiirleri ile *Safahat* dışında kalan şiirlerinden, Millî Mücadele'nin en zor zamanlarında yazdığı ve Türk milletinin millî değerlerini dinî motiflerle birlikte sunduğu "*İstiklâl Marşı*" gelmektedir.

Bu makalede ise yedi kitaptan oluşan *Safahat*'ın altıncı kitabı olan ve 2292 mısralık tek bir manzumeden meydana gelen *Âsım* (Uçman, 2013), dil ve üslup açısından ele alınacaktır. Birçok sosyal meselenin sert bir dille eleştirildiği bu eserde Mehmet Âkif'in kullandığı edebî dil, deyimleri kullanma sıklığı ve şekli bağlamında ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu eser, Âkif'in konuşma dili ile yazı dili arasındaki dengeyi nasıl kurduğunu ve Arapça ile Farsça terkip kullanımının yoğun olduğu bir devirde sade bir üslup yaratma çabasını ifade etmesi açısından önemli bir yere sahiptir.

1. Mehmet Âkif'in Şiirlerinde Dil ve Üslup

Mehmet Âkif, bir yandan sanatlı ve terkipli bir dil anlayışını benimseyen Servet-i Fünûn (1896-1901) ve devamı niteliğinde olan Fecr-i Âti (1909-1913) akımı bir yandan da Türk dilinin sadeleşmesi tezini ortaya atan ve yeni yeni hareketlenmeye başlayan Millî edebiyat akımı (1911-1923) arasında yazın hayatına başlamıştır. Âkif, II. Meşrutiyet'ten sonra (1908-1920) şair olarak tanındığı ve olgunluk çağına geldiği dönemde, benimsediği dil, üslup ve düşünce anlayışı itibariyle hiçbir akıma bağlı olmamış, fakat halkın diline

* Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, emine.temel@istanbul.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5575-8615

yönelmesi açısından Millî edebiyat döneminin dil anlayışıyla ortaklık göstermiştir (Korkmaz, 1995, s. 57, Akyüz, 2013).

Âkif'in dil ve üslup anlayışı; sadelik, tabiîlik ve anlaşılırlık olmak üzere üç temel kavram üzerinde şekillenmiştir (Korkmaz, 1995, s. 58). Âkif, Servet-i Fünûn akımının benimsediği süslü ve ağdalı dil kullanımını onaylamaz, yaşayan halkın dilinin kullanılması gerektiği fikrini savunur. Âkif'in 1908'den sonra yazdığı şiirlerindeki dil ve üslup hakkındaki görüşlerini genel hatlarıyla şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Türk dili, Arapça ve Farsça terkiplerden ve ağdalı üsluptan arındırılarak sadeleştirilmeli fakat tasfiyeci bir tutum sergilenmemelidir (Edip, 1962, s. 259).
- Dil sadeleştirilirken halkın söz varlığına ve günlük konuşma diline yerleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmaya devam edilmelidir (Timurtaş, 1997, s. 316).
- Dil sadeleştirilirken halkın dili, yaşayan Türkçe esas alınmalı, konuşulan dilden uzaklaşılmamalıdır (Akbaş, 2010, s. 109).
- Dildeki yenilikler millî ölçütler esas alınarak gerçekleştirilmeli, yeni kavramlara karşılıklar bulunurken Batı dillerinden, Türkçenin yapısı ve mantığına aykırı tercümeler yapılmamalıdır (Yetiş, 1992, s. 59, Düzdağ, 2005, s. 104).
- Dil sadeleştirilirken çağrışım zenginliği bulunmayan Öztürkçe kelimeler tercih edilmemelidir (Şengüler, 2000, V, s. 57-58).

Edebî dili halk dili üzerinde şekillendiren Âkif'in, şiirleri incelendiğinde yerel ağız özelliklerine sıklıkla yer verdiği görülmektedir (Pospelov, 1995, s. 321). Toplumun her tabakasından insanı şiirlerinde konu edinen Âkif, onları kendi dillerinde konuşturur. Her şiirinde farklı bir meseleyi ele alan ve ayrı bir halk tabakasına yer veren Âkif'in dilinde konuşma dilinin farklı örneklerine rastlamak mümkündür:

- **Argo kelimeler:** - Başka hiçbir şey kazanmaz, sâde bir ***deyyus*** olur (Hakkın Sesleri), Bakın ***it oğluna*** bir! (Mahalle Kahvesi), Ne ***zırzop*** isteyin artık, ne büsbütün meczub! (Fatih Kürsüsünde).
- **Beddualar:** ***Sürüm sürüm sürünün*** tez zamanda alçaklar! (İstibdâd), İlahi ***yumru başın bir geleydi sivri taşa*** (İstibdâd).

- **Halk deyişleri:** Çektiler altıma bir ***cıllığı*** çıkmış minder ("talaş"; Âsım), Yok öyle heybeye dirsek vurup ***ımızganmak*** ("uyuklamak"; Berlin Hâtıraları), Bu, yanmadık yeri kalmışsa, ***kağşamış*** yurda ("eskimiş eşya, yapı"; Berlin Hâtıraları).
- **Ağız özellikleri:** Onun ***bi*** dalgası olmak gerek: Tünel geçiyor (Meyhane), ***Bebeğn***i ver yine olmaz mı? Oynayım (Bebek yâhud Hakk-ı Karâr), -Kızım, parayla olur ha! ***Peşinci*** bak herkes ("beşinci"; Hasır)

3. Kavram ve İfade Usullerine Göre Deyimler: Âsım Örneği

Âkif, anlatımı zenginleştirmek, somutlaştırmak ve tabiileştirmek için halk dilinin bir diğer unsurlarından olan deyimlere de başvurmuştur.

Halkın evlilik ve aile hayatı gibi içtimai ve ahlaki meselelerin tartışıldığı, toplumda var olan yozlaşmalar ve Batılılaşma sorunun irdelendiği, Safahat'ın altıncı kitabı olan *Âsım* da deyim kullanımı açısından geniş bir söz varlığına sahiptir. Merhum Hoca Tahir Efendi'nin oğlu Hocazâde, merhum Hoca Tahir Efendi'nin şakirtlerinden Köse İmam, Hocazâde'nin oğlu Emin ve Köse İmam'ın oğlu Âsım arasındaki konuşmalardan meydana gelen bu eser, manzum tiyatro ve hikâye tarzında kaleme alınmıştır. Hoca Tahir Efendi'nin oğlu Hocazâde (*nesl-i hazır*), yeniliği temsil eden, hoşgörülü ve ümidin temsilcisi Mehmet Âkif'i, merhum Hoca Tahir Efendi'nin öğrencilerinden Köse İmam (*nesl-i evvel*), Müslüman halkın iman ve irfanını temsil eden, muhafazakâr Ali Şevki Hoca'yı, Hocazâde'nin oğlu Emin, Âkif'in oğlunu ve Köse İmam'ın oğlu Âsım (*nesl-i ahir*) ise geleceği ve gerçek İslamiyet'in ne olduğunu bilen eğitimli gençliği temsil etmektedir (Düzdağ, 2004, s. 170-171).

Bir olayı, durumu veya kavramı dikkat çekici bir anlatımla ifade etmek için en az iki kelimenin bir araya getirilmesiyle oluşan ve bir unsuru gerçek anlamının dışında kullanılan, müstakil olarak ise yeni bir anlama karşılık gelen kalıplaşmış söz öbeklerine deyim adı verilmektedir (Aksoy, 1984, s. 54).

Âsım'da tespit edilen deyimlerin genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çoğu deyim birleşik fiil grubu, bazen cümle nadiren de eksiltili yapı ve sıfat tamlaması şeklinde kurulmuştur.
- Yargı bildirmez, ders verme niteliği taşımazlar.

- Unsurlarını oluşturan kelimelerden en az biri gerçek anlamının dışında kullanılmış olup deyim anlamı, kelimelerin müstakil anlamlarının üstünde bir kavrama işaret etmektedir.
- Anlatılmak istenen duygu, düşünce, olay veya durum somutlaştırılmak suretiyle ifade edilmiştir.
- Çoğu deyimin unsurları isim veya fiil çekimine girmiş olarak yer almaktadır.
- Manzum türde bir eser olması sebebiyle deyimleri oluşturan unsurların arasına bazen başka kelimeler girmiş bazen de söz dizimi olarak bazı tasarruflara gidilmiştir.

Âsım'da tespit edilen deyimler, kuruluşlarına göre üç başlık altında tasnif edilmiş akabinde kavram alanlarına göre kategorize edilmeye çalışılmıştır.

3.1. Kurallı yapıdaki deyimler

Şekil itibariyle isim+yardımcı fiil kuruluşunda olan toplam 49 farklı deyim tespit edilmiş olup bu deyimler kavram alanlarına göre 16 başlık altında tasnif edilmiştir.

3.1.1. Laf, söz, söylenti ile ilgili deyimler

- ***Hangi rüzgâr attı?***: "Hiç görünmüyordun, sen de gelir miydin?"
  Hangi rüzgâ*rdır* ***at***an sizleri? (A 924-2)
- ***dil dökmek***: "kandırmak, inandırmak ya da yararlanmak için tatlı sözler söylemek"
  Bir kırıtsın, iki ***dil dök***sün o fettan kahbe! (A 958-9)
- ***söz geçirmek***: "dediğini yaptırmak, sözünü dinletmek"
  Sen git de ***söz geçir*** deliye! (A 1004-6)
- ***hoşbeş etmek***: "şundan bundan konuşmak, sohbet etmek"
  Yanılıp ***hoşbeş ed***en oldu mu, tınmaz da ayı (A 1034-3)
- ***dil uzatmak***: "bir kimse veya bir şey için kötü söz söylemek"
  Pâdişah dendi mi, çokluk ***dil uzat***mazlarmış! (A 1052-2)
- ***söz almak***: "konuşma için toplantı başkanından izin almak, konuşmaya başlamak"
  Söz aldı, başladı Kâzım (A 1086-1)

- ***dillerde gezmek (dolaşmak):*** "her yerde sözü edilmek"
  Hani ***dillerde gez***en nâmın, o hiçten şerefin? (A 1116-16)
- ***uzun etmek:*** "sözü uzatmak"
  Ama sen pek ***uzun et***tin Hocam, atık sadede! (A 1154-17)
- ***nâra atmak:*** "yüksek sesle haykırmak, bağırmak"
  Nâra atmış diye sarhoşları, tut sen, koğala… (A 1158-9)

3.1.2. Üzüntü, sıkıntı, dert, öfke ile ilgili deyimler

- ***kahrını çekmek:*** "belirli bir amaçla uzun süre sıkıntıya katlanmak"
  Hakkımızdır sağarız: ***Kahrını çek***tik o kadar (A 1012-4)
- ***canı yanmak:*** "bir işte büyük bir zarara uğramak, acı bir tecrübe geçirmek"
  Canı yandıkça, döner öyle bakar nalbanda (A 1034-5)
- ***çıngar çıkmak:*** "kavga çıkmak, gürültü patırtı"
  Kaçıver, belli ki ***çıngar çık***acak, durmasana! (A 1140-7)
- ***çileden çıkmak:*** "sabır ve dayanma gücünü yitirip taşkınlık göstermek, kendini kaybetmek"
  Çileden çıkmışım akşam, dedim: -Âsım, bana bak! (A 1156-18-19)
- ***sineye çekmek:*** "hoş olmayan bir duruma, kötü söz veya davranışa ister istemez katlanmak"
  Her zaman ***sineye çek***tim, biliyorsun ya (A 1170-10)
- ***dut yemiş bülbüle dönmek:*** "önceleri neşeli ve konuşkan iken şimdi hiç sesi çıkmaz olmak"
  Dut yemiş bülbüle dönmüş, giderek, kahrından (A 1178-15)

3.1.3. Akıl, idrak, hâkimiyet ile ilgili deyimler

- ***göze çarpmak:*** "dikkati çekecek görünüşte olmak, fark edilmek"
  Hangi sanatta rüsûhun ***göze çarp***ar (A 936-2)
- ***aklı ermek:*** "çevresinde olup bitenleri anlayacak duruma gelmek, doğruyu yanlışı anlamaya başlamak"
  Aklım ***er***mezse de evlâd, bu işin bitmesine (A 944-5)
- ***yola gelmek:*** "yanlış tutumunu düzeltmek, uslanmak"
  Yola gel şöyle biraz, neydi o sözler? (A 1022-10)

- ***ağzına bakmak:*** "birinin söylediklerine inanıp ona uymak"
  Ama hep bir tarafın ***ağzına bak***mak, o fenâ (A 1030-18)
- ***göze almak:*** "bir iş nedeniyle karşılaşabileceği her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabullenmek"
  Bu fedâîliği bir biz ***göze al***dırmıştık (A 1122-20)
- ***kıssadan hisse çıkarmak:*** "anlatılan bir olaydan ders almak"
  Kıssadan hisse çıkarsak mı, ne dersin Âsım! (A 1182-7)

3.1.4. Kötülük ile ilgili deyimler

- ***diş bilemek:*** "kızdığı birine kötülük yapmak için fırsat kollamak"
  Diş bilermiş senelerden beri Türk'ün kanına (A 1010-18)
- ***küçük görmek:*** "değer vermemek, küçümsemek"
  Tutamazlarsa ***küçük gör***meyiniz huzzârı (1018-9)
- ***rahmet okutmak:*** "daha fena çıkmak, daha kötü çıkmak, eskisini aratmak"
  Ne musibettir o; Tâunlara ***rahmet okut***ur! (A 1184-12)

3.1.5. İlgi, yakınlık ile ilgili deyimler

- ***yüz bulmak:*** "kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımarmak, hoşa gitmeyen davranışlarda bulunmak"
  İğnelersin şu benim neslimi ***yüz bul***dukça (A 1048-10)
- ***nefes etmek:*** "(bir inanış olarak) hasta olan bir kişiyi iyi etmek amacıyla okuyup üflemek"
  Nefes ettir, çabucak, kendine, olsun bitsin! (A 1106-20)
- ***yüz göz olmak:*** "senli benli olmak, birbirinden çekineceği bir durum kalmamak, aradaki mesafe kalkmış olmak"
  Yüzgöz olmuş bu çocuklar ölümün şahsiyle! (A 1126-6)

3.1.6. Uzaklaşmak, kurtulmak, terk etmek ile ilgili deyimler

- ***başından atmak:*** "rahatsızlık veren bir kimseyle olan ilişkiye son vermek, terk etmek"
  O kadar ***baştan at***ılmış da o hâliyle yine (A 1018-20)
- ***demir almak:*** mec. "yola çıkmak, bulunduğu yerden uzaklara gitmek"
  Demir aldık o sizin an'anelikten çıktık (A 1058-6)

- ***yakayı kurtarmak:*** "umulmadık bir anda bir işten ya da kimseden kurtulmak, kaçmak"
  Hele Fir'avn'ın elinden ***yaka***mız ***kurtul***du (A 1120-3)

3.1.7. Başarı / başarısızlık ile ilgili deyimler

- ***pupa yelken:*** "(*denizcilik*) rüzgarı tam arkadan veya bu yönün birkaç kerte yanından alarak seyir etmek; hiçbir şeye bağımlı olmadan, alabildiğince özgür"
  Pupa yelken açılın şâyed oturmazsa gemi! (A 1058-7)
- ***cuk oturmak:*** "Aşık oyununda aşık kemiğinin ayakta durmasıdır. Uygun düşmek, mec. İşi yolunda gitmek"
  Çuk oturmuş bakıyor; mâvi beş on kat iplik (A 1094-1)
- ***Tıngır elek tıngır saç:*** "uğraşılarımla başkalarına yarar sağlıyorum ama bundan kendim yararlanamıyorum."
  Kuru lâftan ne çıkar? ***Tıngır elek, tıngır saç***… (A 1102-9)

3.1.8. Zayıflık, hastalık ile ilgili deyimler

- ***elden ayaktan düşmek:*** "hastalık ya da yaşlılık sonucu yürüyemez, iş yapamaz duruma gelmek"
  Ne çabuk ***elden, ayaktan düş***ecekmiş o meğer!... (A 978-10)
- ***bir deri bir kemik* (kalmak)**: "vücutça çok zayıf (düşmek), zayıflamış (olmak).
  Bir kemik, bir deridir ölmedi kaldıysa diri (A 990-3)

3.1.9. Ölüm ile ilgili deyimler

- ***can vermek:*** "ölmek"
  Hak için ***can ver***enin pâyesi elbet bu olur (A 1110-14)
- ***can çekişmek:*** "ölmek üzere bulunmak, son nefesini vermek üzere olmak"
  Ortalık ***can çekiş***irken açamam ben yaramı (A 1170-5)

3.1.10. Çaba, gayret ile ilgili deyimler

- ***pala sürtmek:*** "çok çalışmak, çabalamak"
  Biz de az çok ***pala sürt***tük (A 932-6)

- ***mürekkep yalamak**:* "tahsil görmek, okumak, öğrenmek"
  Çünkü merkep değilim, ben de ***mürekkep yala***dım (A 936-16)

3.1.11. Hile, yalan ile ilgili deyimler

- ***karnı tok (olmak)**:* "bazı sözleri dinlemeye gerek duymamak, söylenilen sözlere inanmamak"
  Dayak "Âmentü"ye girdiyse, benim ***karnım tok.*** (A 926-14)
- ***dolap döndürmek**:* "hile ve yalan dolan ile iş görmek, düzen kurmak"
  Ne ***dolap***lar ***dön***üyor, beynini sarsar duysan! (A 1152-8)

3.1.12. Üstünlük ile ilgili deyimler

- ***taş çıkarmak**:* "biri, ötekinden üstün olmak"
  Hem nasıl, ***taş çıkar***ır, belki, Burunsuz Hasan'a (A 1068-18)
- ***dörtbaşı mâmûr insan**:* "hiç eksiği olmayan, kusursuz, tam istenildiği gibi"
  Görmedim ben bu kadar ***dörtbaşı mâmûr insan*** (A 1144-14)

3.1.13. Hata, yanlış ile ilgili deyimler

- ***çam devirmek**:* "farkında olmadan karşısındakini kıracak ya da kötü bir sonuca yol açacak söz söylemek, davranışta bulmak"
  Korkarım ***çam devir***irsin yine.. (A 1058-13)
- ***halt yemek**:* "yakışıksız veya kötü bir iş yapmak"
  -Köse dünyâda senin söylediğin ***haltı ye***mez (A 1066-20)

3.1.14. Miktar ile ilgili deyimler

- ***iğne atsan yere düşmemek**:* "yürünemeyecek kadar çok kalabalık olmak"
  İğne atsan yere düşmez: O ekin bir tufan (A 986-3)
- ***bıçak sırtı**:* "çok yakın (aralık), çok az (fark)"
  Bir ***bıçak sırtı*** kadar farkı, fakat ölçersek (A 1102-16)

3.1.15. Mutluluk ile ilgili deyim

- ***değme keyfine**:* "çok keyifli, durumundan çok memnun olmak"

Semerci usta geberseydi.. ***Değme***yin ***keyfe***! (A 1054-6)

3.1.16. Acelecilik ile ilgili deyim

- ***tez elden****:* "çabucak, bir an önce çarçabuk"
  Hadi tahsilini ikmâle ***tez elden***, hadi sen! (A 1182-19)

3.2. Söz dizimde esneklik gösteren deyimler

Bu başlık altında sıralayacağımız yapılar, anlam olarak deyim fakat şekil itibariyle ya sadece devrik ya araya bazı kelime veya kelime grupları alarak ya da hem devrik hem de araya kelime almış şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu madde başında toplam 24 deyim tespit edilmiş olup bunlar da kavram alanlarına göre 16 başlık altında sıralanmıştır.

3.2.1. Devrik yapıdaki deyimler

3.2.1.1. Üzüntü, sıkıntı, dert, zahmet ile ilgili deyimler

- ***sıfırı tüketmek****:* "elinde avucunda bir şey kalmamak, malı ve parayı bitirmek; gücü, sabrı kalmamak, aciz düşmek"
  Sayı dolmuştu, fakat bende ***tüken***mişti ***sıfır*** (A 1072-1)
- ***ter dökmek****:* "bir işi yapmak için çok zahmet, zorluk çekmek; çalışmak, uğraşmak"
  Oturup dil dökecek yerde gidip ***dök***sene ***ter***! (A 1082-11)

3.2.1.2 .Laf, söz, söylenti ile ilgili deyimler

- ***dil dökmek****:* "inandırmak veya kandırmak için tatlı sözler söylemek"
  Döktüğün ***dil***lere bittim, seni çok sözlü seni! (A 924-8)
- ***içini dökmek****:* "dertlerini, sıkıntılarını, üzüntülerini anlatmak"
  -Ne tuhafsın! Bana ***dök***türmeyeceksin ***içimi***… (A 1050-1)

3.2.1.3. Hata, yanlış ile ilgili deyimler

- ***cebe indirmek****:* "hakkı olmayan bir şeyi kendine mal etmek"
  Kaç paran varsa büküp katla da ***indir cebine*** (A 950-15)
- ***çam devirmek****:* "farkında olmadan karşısındakini kıracak ya da kötü bir sonuca yol açacak söz söylemek, davranışta bulmak"

-Sen işin yoksa ***devir çam***ları paldır küldür (A 1058-1)

3.2.1.4. İtaat, bağlılık ilgili deyim

- ***baş eğmek:*** "güçlü, sözü geçer bir kimsenin buyruğuna uymayı kabul etmek"
  O, rükû olmasa, dünyâda ***eğil***mez ***baş***lar (A 1132-15)

3.2.1.5. Tarım, toprak ile ilgili deyim

- ***bel vermek:*** "duvar, tavan gibi dikey ve yatay şeylerin ortası kamburlaşmak, aşağı sarkmak"
  Önü göçmüş sarığın, arka taraf ***ver***miş ***bel*** (A 1094-4)

3.2.1.6. Öfke, sinir ile ilgili deyim

- ***dik dik bakmak:*** "sert, öfkeli bakmak"
  Yalnız zübbe dedik.. Bak yine ***bak***tın ***dik dik***. (A 932-8)

3.2.1.7. Üstünlük ile ilgili deyimler

- ***alnı açık yüzü ak:*** "suçu ve utanılacak durumu olmamak, temiz, iffetli ve saf olmak"
  -Çok şükür hâlime.. Nem var? ***Yüzü***m ***ak, alnı***m ***açık***.. (A 950-19)

3.2.2. Araya kelime veya kelime grubu alan deyimler

3.2.2.1. Akıl, idrak, hâkimiyet ile ilgili deyimler

- ***aklı yatmak:*** "o şeyin olabileceğine, onu yapabileceğine inanmak"
  Çünkü bir tecrübe etsen senin ***aklı***n da ***yat***ar (A 940-16)
- ***yolu tutmak:*** "yoldan kimseyi geçirmeyecek bir düzenleme yapmak"
  Yolu boydan boya ***tut***muş eli bayraklı takım (A 1066-2)
- ***öne düşmek:*** "kılavuzluk etmek"
  Öne bizler ***düş***üp İslâm'ı da kaldırmazsak (A 1180-13)

3.2.2.2. Laf, söz ile ilgili deyimler

- ***ağzı gevşek:*** "sır saklamasını beceremeyen, geveze (kimse)"
  Ağzı karnındaki uçkur düğümünden ***gevşek***! (A 958- 8)

- ***açtı ağzını yumdu gözünü:*** "kızgınlık sebebiyle onu kırıcı sözler söylemek"
  Açtım artık bu sefer ***ağzı***mı, ***yumdu***m ***gözü***mü (A 1026-18)

3.2.2.3. Yakarma, yalvarma ile ilgili deyimler

- ***ne günlere kaldık?:*** "Mevcut düzen bozuldu, şimdi çok kötü bir sistem var.
  Ne fenâ ***günlere kaldık***, aman Allah'ım aman! (A 924-13)
- ***aman zaman:*** "yalvarma, yakarma"
  -Ne ***aman*** dinledi, gittikçe, hovardam, ne ***zaman*** (A 946-16)

3.2.2.4. Sorumsuzluk ile ilgili deyimler

- ***har vurup harman savurmak:*** "malını, parasını hesapsızca, ölçüsüzce, bol bol harcayıp tüketmek"
  Har vurur bitmeyecekmiş gibi, ***harman savurur***. (A 990-10)

3.2.3. Araya kelime alan devrik yapıdaki deyimler

3.2.3.1. Üzüntü, sıkıntı, dert, zahmet ile ilgili deyimler

- ***canına tak demek:*** "sabrı kalmamak, bir sıkıntıya katlanamaz duruma gelmek"
  Ki uyku sersemi ***tak de***r zavallının ***canına*** (A 1004-9)
- ***nârına yanmak:*** "bir kimse yüzünden büyük zarara uğramak"
  Yandık ecdadımızın ***nârına***, hâlâ yanarım! (A 1076-15)

3.2.3.2. Çare / çaresizlik ile ilgili deyimler

- ***gözü yılmak:*** "bir şeyi bir kez daha yapmaya korkmak, cesareti kırılmak"
  Bu cihetten, hani hiç ***yıl***masın, oğlum, ***gözü***nüz (A 1188-5)
- ***yol aramak:*** "bir soruna çare bulmaya çalışmak, imkân aramak"
  Baba dostuysam eğer kalkıp ***arar***lar bir ***yol***. (A 924-11)

3.2.3.3. Laf, söz, söylenti ile ilgili deyim

- ***bir parmak bal olmak:*** "dedikodu konusu hâline gelmek olmak, kendine laf getirtmek"
  Olma beyhude, ağızlardaki ***bir parmak bal*** (A 952-6)

3.2.3.4. İftira atmakla ilgili deyim

- ***kara çalmak:*** "(birine) iftira atmak, leke sürmek, bir kimseyi haksız yere suçlamak,"
  Sen, oğul, ezbere ***çal***dın bize akşam, ***kara***yı (A 1032-13)

3.3. Deyimden bozulma yapılar

Bu başlık altında sıralayacağımız yapılar, anlam itibariyle deyim fakat şekil itibariyle unsurları eksiltili veya muadili kelimelerle yer değiştirmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla deyim kuruluşundan uzaklaşmış, şekil itibariyle bozulmuş yapılardır. Bu türden örneklerin deyim başlığı altında ifade edilmesini uygun görmediğimiz fakat kökeni itibariyle deyim olmaları sebebiyle deyimden bozulmuş yapılar başlığı altında ele alınmasını uygun gördük. Bu madde altında kavram alanı sadece "kıymet, değer" olan toplam 6 örnek tespit edilmiştir.

3.3.1. Kıymet, değer ile ilgili deyimler

- ***sayım suyum yok:*** "çocuk oyunlarında 'kısa bir süre oyun dışıyım' anlamında kullanılır, bir şeyi bırakmak"
  -Ama hiddetleneceksen ***ne suyum*** var, ***ne sayım?*** (A 928-21)
- ***kesip attığı tırnak olmamak:*** "bir kişinin söz edilen diğer bir kişiden değerce aşağıda olması"
  Babanın ***kestiği tırnak bile olamaz***sın sen. (A 930-2)
- ***lafı ağzına tıkamak:*** "birisinin sözünü bitirmesine izin vermemek, onu susmak zorunda bırakmak, konuşmasını engellemek"
  Lâfı ağzımda bıraktın be kuzum, dur be canım (A 932-15)
- ***kâ'bına varmamak (topuğuna yetişememek):*** "birinin üstünlüğüne erişemez olmak"
  Hoca'nın ***kâbına yüksel***men için dağlar var (A 934-7)
- ***beş para etmemek:*** "hiçbir değeri olmamak"
  Karagöz'den de beter, kıymeti yok ***beş paralık*** (A-1152-11)
- ***üstüne gül koklamamak:*** "sevdiği birinden başkasını sevmemek, başkasıyla ilişki kurmamak"
  Acabâ ***üstüme gül kokla***r mı? (A 948-19)

Sonuç

Edebiyat tarihinde gerek düşünceleri, gerek dili kullanmadaki ustalığı gerekse birtakım meseleleri tartıştığı manzum ve mensur eserleri ile önemli bir yere sahip olan Mehmet Âkif Ersoy, yaşayan Türkçeye dikkat çekmiş ve halk dilinin öne çıkan örneklerini eserlerinde sıklıkla dile getirmiştir. Dilin, insanlar arasında bir anlaşma aracı olduğunu söyleyen Âkif, bu yüzden yabancı kelimelerden arındırılmış, sade bir Türkçenin edebî dil olarak kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Halkın dili ile yazı dili arasındaki mesafe ne kadar azalırsa insanların iletişim kurması o kadar kolaylaşır ve Türk dilinin bütün imkânlarından istifade edilmenin yolları açılır.

Bu makalede Âkif'in, birtakım içtimai meseleleri ele aldığı, din, tarih, siyaset, edebiyat ve dile dair çoğu konudan bahsettiği *Âsım* adlı eseri, üslup özelliği olarak deyimler açısından incelenmeye çalışılmıştır. Deyimlerin çeşitli yapı ve anlamdaki örneklerine yer verildiği bu eserde toplam 79 farklı deyim tespit edilmiştir. Bunlardan sadece 6 tanesi köken itibariyle deyim olup zamanla şekil açısından aşınıma uğramış ve bozulmuş yapılardır. Tespit edilen deyimler arasında en fazla laf, söz, söylenti (%10) ile üzüntü, sıkıntı, dert ve öfke (%8) kavramlarına ait örnekler yer almaktadır.

Âkif, çağdaşı olan Servet-i Fünûn yazarlarından sade bir dil kullanması sebebiyle ayrılır. Tanzimat'ın birinci döneminde (1860-1876) Şinasi ile birlikte gündeme gelen "halka yakın bir sanat anlayışı" Âkif'le birlikte adeta somut bir hâl alır. Âkif'in halkın ağız özelliklerine sıklıkla yer veriyor ve halkın konuşma üslubuna bu kadar çok dikkat çekiyor olması, konuşulan Türkçenin canlanmasına vesile olmuş ve konuşma dilini yazı diline yaklaştırmıştır.

Mehmet Âkif, Türkçenin hem semantik hem de fonetik, morfolojik, sentaktik ve leksik tüm imkânlarını bütün zenginliğiyle kullanmayı bilmiş ve verdiği eserlerle Türkçenin gelişmesine katkıda bulunmuştur ve Âkif'in Türk diline önemli hizmetleri olmuştur.

Kaynaklar

Akbaş, V. (2010). *Mehmet Âkif Ersoy, düz yazılar, makaleler-tefsirler-vaazlar*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Aksan, D. (1983). *Her yönüyle dil 3*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D. (1987). *Türkçe'nin gücü.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Aksan, D. (2006). *Türkçenin sözvarlığı.* Ankara: Engin Yayınevi.
Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü I,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Akyüz, K. (2013). *Modern Türk edebiyatının ana çizgileri.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.
Çotuksöken, Y. (2004). *Türkçe atasözleri ve deyimler sözlüğü.* İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
Doğrul, Ö. R. (2008). *Mehmet Âkif Ersoy Safahat, Safahat'ı oluşturan yedi kitabın tam metni ile Safahat dışında kalmış bir kısım şiirleri.* İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
Düzdağ, M. E. (2004). *Mehmed Âkif Ersoy.* İstanbul: Kaynak Kitaplığı.
Düzdağ, M. E. (2005). *Mehmed Âkif Ersoy Safahat Safahat'ı teşkil eden yedi kitabın tam metni ile Safahat dışında kalmış bir kısım şiirleri,* İstanbul: Çağrı Yayınları.
Edip, E. (1995). *Mehmed Âkif, hayatı-eserleri ve yetmiş muharririn yazıları*, İstanbul: Sebilürreşad Neşriyatı.
Enginün, İ. (2009). *Yeni Türk edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923).* İstanbul: Dergâh Yayınları.
Enginün, İ. (2015). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı.* İstanbul: Dergâh Yayınları.
Gökçek, F. (1995). *Mehmet Âkif Ersoy'un Şiiri Üzerinde Bir İnceleme*. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
Kaplan, M. (2012). *Şiir tahlilleri 1 "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar".* İstanbul: Dergâh Yay..
Korkmaz, Z. (1995). "Mehmed Âkif Ersoy ve Türkçe", *Türk dili üzerine araştırmalar*, Ankara: TDK Yayınları, 45-55.
Korkmaz, Z. (1995). "Mehmet Âkif'te dil ve üslup özellikleri", *Türk dili üzerine araştırmalar*, Ankara: TDK Yayınları, 56-65.
Küçük, M. (2014). "Mehmet Âkif ve Türkçe". *Ankara üniversitesi dil ve tarih-coğrafya fakültesi Türkoloji dergisi,* 21/2, 93-112.
Özdemir, E. (1997). *Açıklamalı-örnekli deyimler sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
Pospelov, G. N. (1995). *Edebiyat bilimi.* İstanbul: Evrensel Kültür Kitaplığı.
Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe deyimler sözlüğü.* Ankara: Arkadaş Yayınları.
Sinan, A. T. (2000). *Türkiye Türkçesindeki deyimler üzerinde bir dil incelemesi.* (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
Sinan, A. T. (2008). "Deyim kavramı üzerine notlar I", *Fırat üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 18/2, 2008, 91-98.
Şengüler, İ. H. (2000). *Mehmet Âkif külliyatı.* V, İstanbul: Hak Yayıncılık.
Timurtaş, F. K. (1997). *Sanat-edebiyat dünyasından*, (M. Özkan, Haz.), İstanbul: Alfa Yay.
Timurtaş, F. K. (2006). *Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
Timurtaş, F. K. (2013). "Mehmed Âkif'in Dili ve Türkçeciliği". *Makaleler Dil ve Edebiyat İncelemeleri.* (M. Özkan, Haz.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 311-314.
Uçman, A. (2013). *Mehmed Âkif Ersoy Safahat tıpkıbasım-çeviriyazı-sözlük*, İstanbul: Çağrı Yay.
Yetiş, K. (1992). *Mehmet Âkif'in sanat, edebiyat ve fikir dünyasından çizgiler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.